

UOT:94(479.24).

**AZƏRBAYCANÇILIQ MƏFKURƏSİNİ MİLLİ İDEOLOGİYAYA
ÇEVİRƏN RƏHBƏR**

t.ü.f.d.Həmzəyeva Nurlana Qərib qızı, İbrahimova Çinara Yasin qızı
Gəncə Dövlət Universiteti

Xülasə: *Məqalədə tarixi fenomen olan ümummilli lider Heydər Əliyevin milli dövlətçilik ideyası, dövlət müstəqilliyimizin əbədiliyi və dönməzliyi fikri, Azərbaycan Respublikasının bütün azərbaycanlıların milli sərvəti, bütün soydaşlarımızın vətəni hesab edilməsinin azərbaycançılığın mühüm meyarlarından olmasından bəhs edilir. Bu konseptual ideya özlüyündə əhəmiyyətli olmaqla bərabər, xaricdə yaşayan soydaşlarımızın ölkəmizlə iqtisadi əlaqələrinin inkişafı, onların müxtəlif maraqlarının hüquqi təminatı üçün də ciddi əsaslar yaradır.*

Açar sözlər: dövlət, islahat, tarix, qurucu, azadlıq, siyasət

Ключевые слова: страна, реформа, история, основатель, свобода, политика

Key Words: country, reform, history, founder, freedom, politics

Ötən əsrin sonlarında sosializm sisteminin uğursuz sonluğu və sovetlər birliyinin süqutu nəticəsində yeni dünya düzəninə formalaşması yenidən müstəqillik əldə etmiş ölkələri siyasi oriyentasiya problemi ilə üz-üzə qoymuşdu. Planetin bütün irili-xırdalı dövlətləri son nəticədə qloballaşmaya aparan nəhəng integrasiya magistralına qoşulmuşlar. Həmin dövrdə Azərbaycanda digər sahələrdə olduğu kimi, xarici siyasətdə də qarışıqlıq mövcud idi. Dövlətin xarici siyasət konsepsiyasında ardıcılığın, prinsipliliyin olmaması ölkə daxilindəki problemlərin daha geniş vüsət almasını şərtləndirir, respublikanın düşdüyü gərgin situasiyadan çıxmasına əngəl törədirdi. Lakin dünya şöhrətli siyasətçi, siyasi gerçəklikləri dərinlən analiz etmək və nəticə çıxarmaq qabiliyyətinə malik olan ümummilli lider Heydər Əliyevin Azərbaycanda hakimiyyətə tarixi dönüşü xarici siyasətdə də yeni pəncərə açdı. Cəmiyyətin tarixi inkişaf qanunauyğunluğunun özünüqoruma instinktindən doğan müqavimət hissinin qabarıq şəkildə üzə çıxması isə milli lider amili ilə şərtlənir.

Hər bir xalqın qərinələr boyu formalaşmış yüksək milli-mənəvi dəyərlərini, milli məfkurəsini pak və sağlam niyyətlərlə qoruyaraq bütövlükdə cəmiyyətin pozitiv ruhda inkişafına təsir göstərmək, onun genetik yaddaşını, milli irs və özünəməxsusluğunu gələcək nəsillərə ötürmək kimi çətin missiya, ilk növbədə, fenomenal şəxsiyyətlərin üzərinə düşür. Məhz Heydər Əliyevin ciddi səyləri nəticəsində vəziyyəti dəyişdirmək, bölgədə və ümumilikdə, dünyada Azərbaycana münasibəti müsbətə doğru dəyişmək mümkün oldu. Ulu öndər Heydər Əliyev bu məsuliyyətli missiyanı öz çiyinlərinə götürərək hakimiyyətdə olduğu bütün dövrlərdə milli-mənəvi dəyərlərin, milli məfkurənin böyük himayədarı qismində çıxış etmişdir. Hər bir xalqın hansısa əlverişli situasiyada milli-etnik soykökünə qayıdışı, əsrlər boyu əxz etdiyi milli-mənəvi dəyərlər və düşüncə sisteminə söykənərək özünəməxsusluğunu qorumaq şansı əldə etməsi, əsasən lider fenomeninin fəvqəladə missiyası ilə şərtlənir. [1.s.13-22]

Ulu öndər Heydər Əliyevin hələ respublikamıza birinci rəhbərliyi dövründə Azərbaycanın sosial-iqtisadi, mədəni yüksəlişi üçün həyata keçirilən tədbirlər, milli şüurun oyanışı istiqamətində istər açıq, istərsə də gizli şəraitdə görülən işlər olmasaydı, bu gün Azərbaycanın müstəqil dövlət kimi mövcudluğundan danışmaq çətin olardı. 1969-cu il iyulun 14-də Azərbaycanda siyasi hakimiyyətə gələn ümummilli lider Heydər Əliyev ilk gündən hər cür ideoloji-siyasi baryerlərə sinə gərərək Azərbaycan xalqının milli özünüdərkini üçün bütün zəruri tədbirləri həyata keçirməyə başlamış, ictimai şüurdakı qorxunu, ehtiyatlılığı aradan

DOI:10.30546/gdu.2023.85-90

qaldırmağı, cəmiyyəti bütün sahələr üzrə gələcək mənəvi yüksəlişlərə ruhlandırmağı bacarmışdır. Ulu öndər xalqda milli heysiyyəti gücləndirmək, onu öz şanlı keçmişinə, soykökünə qaytarmaq, habelə zəngin bədii irsini, mədəniyyətini, incəsənətini, adət-ənənələrini yaşatmaq, ana dilini inkişaf etdirmək üçün bir sıra tədbirlər həyata keçirmişdir. Azərbaycan KP MK-nın 1970-ci il 20 mart tarixli plenumunda çıxış edən Heydər Əliyev kütləvi informasiya vasitələrinin bu sahədəki fəaliyyətindən narazılığını ifadə etmişdir. Böyük strateq Heydər Əliyev milli ruhun yüksəlişinə xidmət edən bu və digər addımlarla sərt ideoloji istehkamların mövcud olduğu bir dövrdə Azərbaycanın müstəqilliyi üçün iqtisadi-siyasi zəmin formalaşdırmağa çalışmışdır. Bu günün zirvəsindən baxdıqda aşkar görünür ki, ulu öndər heç bir riskdən çəkinməyərək əzmkar fəaliyyəti ilə xalqda tarixi keçmiş, milli kimliyi, dili, mədəniyyəti, milli adət-ənənələri və düşüncə sistemi barədə dolğun təsəvvürlər formalaşdırma bilmişdir. Həmin illərdə, eyni zamanda xalqın qərinələr boyu yaşatdığı mənəvi dəyərlərə nihilist baxış təcridən aradan götürülməyə başlamış, klassik ənənə ilə müasir ədəbi irs arasında yaranan ünsiyyət milli düşüncənin düzgün məcrada inkişafına səbəb olmuşdur. Böyük strateq Heydər Əliyevin bütün fəlsəfi konstruksiyası məhz xalqın milli dirçəlişi, milli qürur hisslərinin oyanması ideyasına əsaslanırdı. Qalan hər şey, o cümlədən də iqtisadi inkişafın sürətli strategiyasının həyata keçirilməsi milli şüurun yüksəlməsinə təkan verməli, milli dirçəlişin əsas təməlinə çevrilməli idi. Ümummilliləşən lider hələ ötən əsrin 70-ci illərində Azərbaycan xalqının görkəmli şəxsiyyətlərinin klassik yazıçı və şairlərinin xatirəsini əbədiləşdirməklə, onların əsərlərinin nəşrini təmin etməklə, bir sözlə, milli ədəbi düşüncənin inkişafına təkan verməklə, azərbaycanlıların necə böyük tarixə, şanlı soykökünə malik olduğunu nümayiş etdirmişdir. [2]

Heydər Əliyev kifayət qədər mürəkkəb bir dövrdə azərbaycançılıq məfkurəsinin rejimin ideoloji repressiya maşını ilə boğulmasına nəinki imkan vermiş, əksinə, milli düşüncə sahibi olan ziyalıları qorumuş, nəticədə, respublikada dissident yazarlar olmamışdır. 70-ci illərdə bir sıra Azərbaycan ziyalılarından imperiyanın təqiblərindən qurtulması, milli dövlətçilik hissinin güclənməsinə xidmət edən əsərlər yazıb-yaratması da Heydər Əliyevin xalqına qəlbən bağlı şəxsiyyət olduğunu əyani surətdə təcəssüm etdirir. Milli təfəkkür sahibi olduqlarına görə təqib edilən Azərbaycan yazıçı və şairlərini-Bəxtiyar Vahabzadəni, Xəlil Rza Ulutürkü, Əkrəm Əylislini, həmçinin məşhur tarixçi alim Ziya Bünyadovu və digər ziyalıları çətin məqamlarda müdafiə edən Heydər Əliyevin qanı canı, bütöv ruhu ilə milli kökə bağlı şəxsiyyət olduğu qabarıq görünür. Həmin dövrdə bədnam qonşularımız görkəmli tarixçi alim Ziya Bünyadovun "Atabəylər dövləti" kitabını dövlət mükafatına layiq görən Heydər Əliyevi millətçilikdə, şovinizmdə ittiham edirdilər. Lakin ulu öndər bu cəfəng iddialara məhəl qoymayaraq prinsipial və qətiyyətli addımlarını davam etdirirdi. Xatırlatmaq lazımdır ki, "Gülüstən" poemasını yazdığına görə DTK-nın təqiblərinə məruz qalmış tanınmış şair Bəxtiyar Vahabzadə də məhz Heydər Əliyevin qətiyyəti, prinsipliliyi sayəsində həbs olunmaqdan qurtulmuşdur.

Ümumiyyətlə, həmin illərdə Azərbaycan tarixçiləri şanlı keçmişimizin mümkün qədər obyektiv tədqiqi və qələmə alınması istiqamətində ilk addımlarını atmağa başlamışlar. Azərbaycan yazıçılarından 1976-cı ilin may ayında keçirilmiş qurultayında iştirak etmiş Heydər Əliyev geniş nitq söyləyərək xalqımızın ədəbiyyatının, onun inkişaf istiqamətlərinin, problemlərinin həlli yollarının dərin bilicisi olduğunu göstərmişdir. Böyük rəhbər xalqın qədim tarixi, soykökü ilə bağlı olan yazılı abidələrin dərinədən öyrənilməsinə tövsiyə etmiş, azərbaycanlıların dünya ədəbiyyatı ilə yaxından tanış olmaları üçün tərcümə işinin qaydaya salınmasının vacibliyini bildirmişdir: "Azərbaycan ədəbiyyatı çoxəsrlilik tarixi "Kitabı-dədə Qorqud" kimi ədəbi abidələrlə, Nizaminin nəhəng yaradıcılığı ilə, Xaqaninin və Nəsiminin, Füzulinin və Vəqifin, söz sənəti bahadırlarının dahiyənə əsərləri ilə, aşıq poeziyasının həmişə

DOI:10.30546/gdu.2023.85-90

canlı nümunələri ilə zəngindir". Azərbaycan xalqının türk mənşəyi daha çox qədim yazılı abidə olan "Kitabı-dədə Qorqud"da əksini tapdığından, sovet ideologiyası 20-50-ci illərdə dastanın öyrənilməsini qadağan etmiş, uzun illər bu abidənin unutturulmasına çalışmışdı. Ulu öndər bu qadağanı da aradan götürərək dastanın araşdırılması və tədqiqinə normal şərait yaratmışdır. "Kitabı-dədə Qorqud"la bağlı tarixi və ədəbi araşdırmaların sayı çoxalmış, bu mövzuda bədii film çəkilmişdir. Ümumilikdə, xalqın milli düşüncə sisteminin bədii-poetik modeli olan Azərbaycan folklorunun inkişafı istiqamətində həyata keçirdiyi addımlar da ulu öndər Heydər Əliyevin milli-mənəvi dəyərlərə həssas münasibətindən irəli gəlməklə ictimai şüurun oyanmasına xidmət etmişdir. [2]

Heydər Əliyev xalqın düşüncələrini, azadlıq ideyalarını özündə yaşadan aşiq musiqisinin dirçəldilməsinə o illərdə xüsusi diqqət yetirmişdir. 1972-ci ildə Azərbaycan aşiq sənətinin görkəmli nümayəndələrindən olan Aşiq Ələsgərin 150 illik yubileyi həm aşıqın doğulduğu doğma məkanı Göyçə mahalında, həm Bakıda, həm də Moskvada ən yüksək səviyyədə keçirilmişdir. Belə bir yubileyin keçirilməsində məqsəd el sənətkarını xalqa qaytarmaqla yanaşı, həm də tarixən Azərbaycanın real sərhədlərinin necə olduğu, ulu ata-babalarımızın bu yerlərdə əzəldən yaşadıkları fikrini yeni nəslə çatdırmaq idi. Ulu öndər Heydər Əliyev kosmopolit ideyaların zehinlərə zorla yeridildiyi bir dövrdə milli məfkurənin qorunub saxlanması, habelə azərbaycançılığın ən mühüm komponenti olan ana dilinin inkişaf etdirilməsi sahəsində də bir sıra mühüm addımlar həyata keçirmişdir. Heydər Əliyev üçün ana dili azərbaycançılığın başlanğıc məqamı, təməl prinsipi olmuşdur. Müdrik rəhbər yaxşı başa düşürdü ki, xalqa milli-mənəvi dəyərləri aşılamaq üçün ona ilk növbədə öz dilini qaytarmaq və sevdirmək lazımdır. Rus dilinin dövlət dili olmasına rəğmən, ulu öndər həmin dövrdə bütün rəsmi nitqlərini Azərbaycan dilində edir, bunu bütün rəhbər vəzifəliyərdən də qətiyyətlə istəyirdi.

Hələ 1978-ci ildə Azərbaycan SSR-in Konstitusiyaya layihəsi qəbul edilərkən, ulu öndərin Azərbaycan dilinin bu ali sənəddə ana dili kimi təsbitlənməsi və qorunub saxlanması sahəsində nümayiş etdirdiyi qətiyyəti də bu məqamda xüsusi xatırlatmaq lazımdır. Bununla bağlı Kreml emissarlarının dəfələrlə Bakıya səfər edərək Heydər Əliyevi fikrindən daşındırmağa səy göstərdiyini, lakin buna nail olmadığını da mühüm fakt kimi vurğulamaq lazımdır. Eyni zamanda, ümummilli lider Heydər Əliyevin 70-ci illərdə nəşr olunmuş 3 cildlik "Müasir Azərbaycan dili" dərsliyinə dövlət mükafatı verməsi də xalqın milli şüurunun formalaşmasına mühüm töhfə olmuşdur. Faktlar göstərir ki, əgər sovet hakimiyyətinin ilk illərindən etibarən Azərbaycanda rus dilində təhsil alanların sayı dinamik surətdə artırdısa, bu zərərli tendensiya məhz ötən əsrin 70-ci illərinin əvvəllərindən etibarən son qoyulmuşdur. Bu dinamika Azərbaycan dilində təhsil alanların say artımı hesabına kəskin şəkildə azalmış, ana dilində elmi nəşrlərin çapı artmış, elmi tədqiqatların və araşdırmaların məhz bu dildə aparılması dəstəklənmişdir. "Millətin milliliyini saxlayan onun dilidir. Şübhəsiz ki, musiqi də, ədəbiyyat da, ayrı-ayrı tarixi abidələr də millətin milliliyini təsdiq edir. Amma millətin milliliyini ən birinci təsdiq edən onun dilidir. Əgər Azərbaycan dili olmasa, Azərbaycan dilində mahnılar olmaz, musiqi olmaz. Bunların hamısı biri-birinə bağlıdır. Azərbaycan dilinin dövlət dili kimi yaşaması, möhkəmlənməsi, inkişaf etməsi də bizim ən böyük nailiyyətlərimizdən biridir. Bu, təkcə dil məsələsi deyil, həm də azərbaycançılıq məsələsidir" - deyərək Heydər Əliyev çox sonralar Azərbaycan dilinin inkişafı üçün gördüyü tədbirləri belə izah edirdi: 70-ci illərdə Bakıda türkçülüüyü tədqiq edən sanballı "Türkologiya" jurnalının nəşrə başlaması da böyük əzmin, fədakarlığın, türk dönməzliyinin nəticəsi olmuşdur. "Türkologiya" jurnalının nəşrinə Kreml bir neçə dəfə etiraz etsə də, imperiya səlahiyyətliləri Heydər Əliyevin fədakarlığı qarşısında geri çəkilərək türk dünyasının birliyinə xidmət edən bu nəşrin dayandırılmasına müyəssər ola bilməmişdilər. 1926-cı ildə keçirilən Birinci

DOI:10.30546/gdu.2023.85-90

Beynəlxalq Türkoloji Qurultaydan xeyli sonra belə bir jurnalın nəşrə başlaması öləziyən türkcülüyə yeni nəfəsin, təkanın verilməsi məqsədi daşımışdır. [3.s.344-354]

Türkoloji Qurultayın bütün nümayəndələrinin 37-ci ilin repressiya məşinında məhv edildiyini, volyuntarizm dövründə Bəkir Çobanzadə, Hənəfi Zeynallı, Ruhulla Axundov kimi millətpərəst insanların bəraət aldığı, ancaq yenə də mərkəzin Azərbaycana milli məsələlərdə aman vermədiyini gözəl bilən Heydər Əliyev SSRİ rəhbərliyindəki şəxsi nüfuzundan istifadə edərək, milli oyanışın qıgılımlarını ədəbi nümunələrdə, tarixi salnamələrdə yaşatmışdır. [4.s.5-9]

Ulu öndərin türk kimliyinə bu dərəcədə bağlılığı təsadüfi olmayıb təbii başlanğıca istinad etmiş, Heydər Əliyevin dünya ilə ilk tanışlığı türk düşüncə tərzinin hələ üstün mövqeyə malik olduğu, "türk" sözünün hələ tam yasaq edilmədiyi ötən əsrin 30-cu illərinin əvvəllərindən başlanmışdır. O zaman türkcülük ideyaları, əsasən, yeganə müstəqil türk dövləti olan Türkiyəyə, bu coğrafiyada yaradılan mədəniyyət nümunələrinə böyük maraq üzərində müəyyənleşirdi. Azərbaycan xalqının mənəvi həyatında ən əlamətdar hadisələrdən sayılan on cildlik Azərbaycan Sovet Ensiklopediyasının ərsəyə gəlməsi də bilavasitə ümummilli liderin adı ilə bağlıdır. O zaman ölkədə milli oyanışın əsas mərkəzlərindən biri də məhz böyük mütəfəkkir Rəsul Rzanın başçılıq etdiyi Azərbaycan Ensiklopediyası olmuşdur. Ensiklopediyanın Baş Redaksiyası, redaksiya ətrafında toplanmış alimlərin böyük əksəriyyəti çox cəsarətli çıxışlar edirdilər. Xalqın təşəkkülündə türk etnoslarının həlledici rol oynaması, Şimali Azərbaycanın Rusiya tərəfindən işğalı, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti xadimlərinin tariximizdə mütərəqqi rol oynaması, 1920-ci ilin aprel işğalı kimi bir çox məsələləri o zaman məhz ensiklopediyaçılar qaldırırdılar. O dövrdə sapı özümüzədən olan baltalar bütün bu məsələləri Moskvaya çatdırırdılar. Azərbaycan ziyalılarına "millətçi", "burjua məfkurəçiləri", "sovet hökumətinin və Rusiyanın düşmənləri" damğasını vurmaqdan ötrü 1918-ci ilin martında Azərbaycan xalqına qarşı dəhşətli qırğınlar törətmiş Stepan Şaumyanın oğlu L.S.Şaumyanı Bakıya gətirdilər. O zaman "Böyük Sovet Ensiklopediyası" baş redaktorunun birinci müavini, həm də sovet ideologiyasının başında dayananlardan olan Şaumyan əlinə düşmüş fürsətdən yararlanaraq Azərbaycan ziyalılarını məhv etməkdən ötrü çox çalışsa da, Heydər Əliyevin prinsipliliği sayəsində mənfur məqsədinə çatma bilməmişdi. Məhz Heydər Əliyevin müdrikliyi və cəsarəti sayəsində o zaman həm ensiklopediyaçılar, həm də ziyalıların böyük bir dəstəsi nəinki KQB-nin təqiblərindən kənarda qalmış, hətta partiya cəzasından da yaxa qurtara bilmişdilər. Ümummilli lider Heydər Əliyev Azərbaycan xalqında milli məfkurənin güclənməsi, milli dövlətçilik şüurunun formalaşması üçün hər bir vətəndaşın yüksək təhsil almasını, elmi yenilikləri əxz etməsini son dərəcə vacib sayaraq bu sahədə də praktik addımlar atmışdır. [5.s. 324]

Ulu öndərin rəhbərliyi altında respublikada milli maarifçilik hərəkətinə start verilmiş, təhsilin milliləşdirilməsi, ictimai elmlərin milli xarakterinin qorunması üçün ardıcıl tədbirlər həyata keçirilmişdir. Böyük strateqin ötən əsrin 70-80-ci illərində minlərlə gəncin respublikamızın hüduqlarından kənarda yüksək təhsil almasına, ixtisaslı kadr kimi yetişməsinə hər cür kömək göstərməsi də onun xeyirxahlığının və vətənpərvərliyinin əyani təcəssümüdür. Tarix sübut edir ki, hər bir xalqın vahid məqsədlər uğrunda toparlanması üçün zəruri olan milli ideologiya da böyük siyasi liderlərin dövlətçilik konsepsiyasında real əsaslarını tapır. Şübhəsiz, milli ideologiya milli düşüncə sisteminin əsas potensialının real siyasi məqsədlər naminə səfərbər edilməsidir. Milli ideologiyanın tələbləri sırasında dövlətçiliyin, milli mənafehin müdafiə edilməsi, milliyyətindən asılı olmayaraq hər bir vətəndaşın haqlarının ümumbəşəri tələblər səviyyəsində qorunması, milli azlıqların və etnik qrupların dilinin, mədəniyyətinin, adət-ənənələrinin inkişafına şərait yaradılması, dövlət idarəedici orqanlarında onların düzgün təmsil olunması və s. amillər mühüm yer tutur.

DOI:10.30546/gdu.2023.85-90

Mövcudluq tarixində böyük liderlər, rəhbərlər yetişdirə bilməyən xalqların milli ideologiyasından da danışmaq mümkün deyildir. Ulu öndər Heydər Əliyev müstəqil Azərbaycana rəhbərlik etdiyi dövrdə də tarixi ənənə və təməl üzərində milli ideologiyanın formalaşması və inkişafı naminə misilsiz xidmətlər göstərmiş, milli düşüncənin düzgün məcrada inkişafına nail olmuş, xalqa məxsus ənənə və dəyərlər sistemini qloballaşmanın sərt təsirlərindən qorumağı bacarmışdır. [6.s.80-86]

Çağdaş tariximizə öz möhürünü vurmuş Heydər Əliyev dühası azərbaycançılığı milli ideologiyaya çevirməklə, cəmiyyətin həmrəylik və bütövlüyünə, mənəvi birliyinə nail olmuşdur. Milli irs və düşüncə sistemindən qaynaqlanan bu ideya dərin məzmun yükü ilə cəmiyyətin təkamül prosesində, tərəqqisində və monolitliyində aparıcı amilə çevrilməkdən savayı, həm də ümummilli liderə xalqı öz ətrafında birləşdirmək, milli ideallar ətrafında səfərbər etmək imkanı yaratmışdır. [7.s.73-90]

Müstəqillik illərində Azərbaycanın milli ideologiyası ilk dəfə Yeni Azərbaycan Partiyasının nizamnaməsində əksini tapmışdır. 1998-ci il noyabrın 21-də Yeni Azərbaycan Partiyasının 6-cı ildönümünə həsr olunmuş təntənəli yığıncaqda ümummilli lider Heydər Əliyev milli ideologiyanın şərhinə geniş yer verərək demişdir ki, dövlətçilik, milli-mənəvi və bəşəri dəyərlər azərbaycançılıq ideologiyasının əsasını təşkil edir. Dünya Azərbaycanlılarının 2001-ci ilin 9-10 noyabrında keçirilmiş I Qurultayında isə ümummilli lider Heydər Əliyev demişdir: "Bizim hamımızı birləşdirən, həmrəy edən azərbaycançılıq ideyasıdır, azərbaycançılıqdır. Azərbaycan dövlət müstəqilliyini əldə edəndən sonra azərbaycançılıq aparıcı ideya kimi həm Azərbaycanda, həm də bütün dünyada yaşayan azərbaycanlılar üçün əsas ideya olubdur. Biz həmişə bu ideya ətrafında birləşməliyik. Azərbaycançılıq öz milli mənsubiyyətini qoruyub saxlamaq, eyni zamanda onların ümumbəşəri dəyərlərlə sintezindən, integrasiyasından bəhrələnmək və hər bir insanın inkişafının təmin olunması deməkdir". [8]

Ulu öndər Heydər Əliyevin azərbaycançılıq ideologiyasında vahid polietnik millətin Azərbaycan dövlətçiliyinin yaradılmasına dair maraqlarının ümumiliyi, demokratiyanın, sərbəst iqtisadiyyatın, sosial həyat şəraitinin inkişafı uğrunda mübarizəsinin məqsədləri öz əksini tapmışdır. İdeologiya kimi azərbaycançılıq müstəqil Azərbaycanın fəlsəfi-sosial doktrinasının sosiomədəni və etnik-geosiyasi cəhətlərini özündə birləşdirmişdir. Azərbaycançılıq ideologiyası dünya azərbaycanlılarının vahid ideya ətrafında birləşməsini şərtləndirən tarixi-siyasi amillərin təsnifatını, xaricdə yaşayan soydaşlarımızın hüquq və azadlıqlarının qorunması sahəsində Azərbaycan dövlətinin qarşısında duran vəzifələri, onların Azərbaycan Respublikasına münasibətdə üzərinə düşən mənəvi öhdəlikləri, azərbaycanlı anlayışının sosial-fəlsəfi məzmununu müəyyənləşdirən konsepsiya kimi nəzərdə tutulur. O, milli inkişafın mədəni-tarixi təbəqəsi olmaqla, strateji inkişafın əsas yollarının və istiqamətlərini müəyyənləşdirir, milli dilimizin sarsılmazlığında, milli mədəniyyətin üstün rolunda və milli dəyərlərin sanbalında öz əksini tapır. Ölkəmizin əksər ictimai-siyasi qüvvələrinin qəbul etdiyi azərbaycançılıq ideologiyasının diaspor quruculuğunda üstün cəhəti ilk növbədə onun milli maraqlarımızın tam palitrasını əhatə etməsidir. Milli-mənəvi, islami-əxlaqi, dünyəvi-humanitar dəyərləri, Şərq və Qərb mədəniyyətlərinin dialoqunu, türkçülük və avropaçılıq meyillərini, tarixi təkamüldə varislik və tərəqqiçiliyi ahəngdar şəkildə ehtiva edən azərbaycançılıq ideologiyası məhz buna görə də çox müxtəlif coğrafi regionlarda, sosial-siyasi sistemlərdə, mədəni mühitlərdə formalaşmış diasporumuz üçün də cəlbedicidir. Xalqlararası və mədəniyyətlərarası dialoqu müasir qloballaşma dövründə daha da inkişaf etdirmək, ona dəstək vermək, bütün insanların gələcəyi naminə mədəniyyətlərin və dinlərin qarşılıqlı dialoquna nail olmaq bu gün də dövlət siyasətinin mühüm tərkib hissəsidir. Ulu öndərin siyasi ideallarına sadıq qalan dövlət başçısı İlham Əliyev milli-mənəvi dəyərlər sisteminə xüsusi qayğı göstərməklə yanaşı, haqlı olaraq vurğulayır ki, demokratik prinsiplərlə

DOI:10.30546/gdu.2023.85-90

yaşamaq, bu yönümdə inkişaf etmək arzusunda olan hər bir dövlət ölkəsində cəmiyyət daxili tolerantlığın bərqərar olmasını təmin etməlidir. Dövlət başçısı xalqın vahid məqsədlər naminə səfərbər olmasında, milli diaspor hərəkətinin formalaşması və inkişafında azərbaycançılıq ideologiyasının müstəsna roluna daim xüsusi diqqət yetirir.

Ədəbiyyat

1. Мирзазаде А. Мир о Г.Алиеве // Возрождение - XXI в., 1999, № 3-4, с.13-22
2. Azərbaycan mədəniyyətinə Heydər Əliyev qayğısı // Xalq qəzeti, 19 iyul 1997
3. Hüseynova İ. Azərbaycan Qafqazda lider dövlətdir // Dircəliş-XXI əsr, 2008, №118-119, s. 344-354
4. Olub-keçənləri düşünərkən. H. Əliyevlə müsahibə // Ulduz, 1990, №6, s.5-9
5. Orucov H. Heydər Əliyev və Azərbaycanda milli siyasət. Bakı, 2001, 324 s.
6. Qəndilov S. Azərbaycan Heydər Əliyevlə müstəqillik yollarında // Dircəliş-XXI əsr, 2001, №44, s. 80-86
7. Гусейнова И. Гейдар Алиев и национально-духовные ценности азербайджанского народа // Dircəliş-XXI əsr, 2009, № 128-129, с. 73-90
8. Dünya azərbaycanlılarının I qurultayında Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin nitqi // Azərbaycan, 10 noyabr 2001

ЛИДЕР, ПРЕВРАТИВШИЙ ИДЕОЛОГИЮ АЗЕРБАЙДЖАНСТВА В НАЦИОНАЛЬНУЮ ИДЕОЛОГИЮ

Гамзаева Нурлана Гариб кызы, Ибрагимова Чинара Ясин кызы

Резюме

В статье в философско-политическом контексте рассматривается исторический феномен деятельности общенационального лидера Гейдара Алиева по созданию демократических основ азербайджанской государственности и развитию идеологии азербайджанства в контексте национальных духовных ценностей и национального самосознания, гармонично сочетающихся по мнению автора с формированием национальной идеи, априори включающей компоненту общечеловеческих духовных ценностей.

THE LEADER WHO TURNED THE IDEOLOGY OF AZERBAIJANISM INTO A NATIONAL IDEOLOGY

Hamzayeva Nurlana Garib gizi, Ibrahimova Chinara Yasin

Summary

The article in philosophic and political context considers historical phenomenon of work of nationwide leader Heydar Aliyev on creation democratic grounds in Azerbaijan statehood and development ideology of Azerbaijanism in the context of national moral values and national self-consciousness, harmoniously combining to the author's opinion with formation of national aim, a priori including a component of common human moral values.

Rəyçi: Dos.A.Cavadov, dos.S.R.Bağirova

Azərbaycan tarixi kafedrasının 26 may 2023-cü iltarixli iclasın 08 saylı protokolu

Daxil olma tarixi 30 may 2023cü il